

Fackförbundet ST

ST OM OFFENTLIG UPPHANDLING

The logo consists of the letters 'ST' in a white, bold, sans-serif font, centered within a solid blue square.

ST

ST OM
OFFENTLIG
UPPHANDLING

Innehållsförteckning

Inledning	6
Förklaringar	8
Bakgrund	9
ST om offentlig upphandling	10
- Staten som föredöme	10
- Ansvarsfull upphandling	11
- Kollektivavtalsmodellen	12
- Arbetsplatsinflytande	13
- Myndighetsutövning	13
- Öppenhet och meddelarskydd	14
- Andra frågor som rör offentlig upphandling	15
STs krav	17
- på regeringen	17
- på upphandlande verksamheter	17
- på verksamheter som lämnar anbud i offentlig upphandling	18
- på ST	18
Råd och stöd till förtroendevalda vid offentlig upphandling	19
- Att tänka på för förtroendevalda på myndigheter som upphandlar	20
- Att tänka på för förtroendevalda på bolag där verksamheten upphandlas	31
Förslag för fördjupning	35

Inledning

Offentliga upphandlingar står för mycket stora värden. Tyvärr har det vid vissa tillfällen visat sig att upphandlingarna inte varit tillräckligt bra. Ett kännetecknande drag för flera sådana tillfällen är att kvaliteten har fått stå tillbaka för pris. För oss inom Fackförbundet ST är det självklart att man aldrig får tumma på kvaliteten. Det är viktigt att god hushållning med offentliga medel går hand i hand med en god kvalitet samt sociala och etiska hänsyn. För att åstadkomma detta behövs en del förändringar, förslag på sådana förändringar finns i denna skrift under rubriken ”ST om offentlig upphandling”.

För oss i ST är offentlig upphandling inte bara en fråga för politiker. Det är i hög grad en facklig fråga. Tre mycket viktiga fackliga frågor i anslutning till offentlig upphandling är:

1. *Arbetsmiljö och anställningsvillkor* – en ansvarsfull hushållning med de offentliga resurserna måste gå hand i hand med sociala & etiska hänsyn, dvs konkurrensen om kontrakten ska inte ske genom att det tummas på vare sig kvalitet, arbetsmiljö eller anställningsvillkor.

2. *Statstjänstemannarollen och etik i statsförvaltningen* – de krav på att statsförvaltningen & statligt ägda företag ska föregå med gott exempel kan inte urholkas genom att samma krav inte ställs när varor och tjänster upphandlas istället för att utföras i egen regi.

3. *Myndighetsutövning, öppenhet och rättssäkerhet* - förutom att det är viktigt i själva upphandlingsförloppet så får inte upphandlingen medföra att öppenhet och rättssäkerhet riskeras genom att myndighetsutövning läggs ut på entreprenad, på samma sätt får inte yttrandefrihet och meddelarfrihet inom den offentliga förvaltningen sättas ur spel genom upphandlingen.

För att kunna påverka fackligt är det A och O att vara med i ett tidigt skede. Som förtroendevald är det därför viktigt att se till att få tidig information och vara väl förberedd. Om du som förtroendevald är osäker på vad du kan/bör/får göra – ta kontakt med nästa steg i förtroendevalda organisationen.

Som en del i STs arbete med frågor om offentlig upphandling har detta material tagits fram. Det riktar sig i första hand till förtroendevalda som i sitt förtroendeuppdrag kommer i kontakt med upphandlingsfrågor men det ska också kunna vara ett stöd för andra inom ST kring vad offentlig upphandling är och vilka ståndpunkter ST har.

Materialet är i vissa avseenden omfattande men eftersom detta är viktiga frågor är avsikten att det ska vara ett kunskapsstöd för våra förtroendevalda. Därför finns till denna rapport även en fördjupningsbilaga med mer ingående information om vad offentlig upphandling är. Bilagan, *ST om offentlig upphandling Del 2 - för dig som vill veta mer*, finns för nedladdning från www.st.org under kategorin Rapporter och utredningar på ST Förlag. Materialet har tagits fram av Karin Morild, utredare, och Veera Littmarck, förbundsjurist, på Fackförbundet ST.

Förhoppningen är att detta material kan bli ett bra stöd för STs fortsatta arbete med offentlig upphandling – såväl på central som regional och lokal nivå.

Fackförbundet ST
Februari 2013

Förklaringar

¹ Konjunkturinstituetet, Ordlista, http://www.konj.se/884.html#b	AML	Arbetsmiljölagen (1977:1160)
	BNP	Bruttonationalprodukt. Värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år. BNP per capita är samma sak som BNP per invånare ¹
² Riksdagens ombudsmän – JO, http://www.jo.se/Page.aspx	FHL	Lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter
	ILO	International Labour Organisation
³ OFR – Of-fentliganställdas förhandlingsråd, http://www.ofr.se/	JO	JO är en förkortning för Justitieombudsmännen, men det officiella namnet är Riksdagens ombudsmän ²
	LAS	Lag (1982:80) om anställningsskydd
⁴ Konkurrensverket, Ordlista, http://www.konkurrensverket.se/t/Page_____2178.aspx#t ,	LOU	Lagen (2007:1091) om offentlig upphandling
	LOV	Lagen (2008:962) om valfrihetssystem
	LUF	Lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster
	LUF S	Lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet
⁵ Konkurrensverket, Ordlista, http://www.konkurrensverket.se/t/Page_____2178.aspx#t ,	MBL	Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet
	OFR/S,P,O	OFR är förkortning för Offentliganställdas förhandlingsråd. OFR är uppdelat i sju förbundsområden, S,P,O avser de tre statliga förbundsområdena Statstjänstemän, Poliser och Officerare inom OFR ³
	OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
	RF	Regeringsformen
	ST	Kortform för Fackförbundet ST
	SOU	Statens offentliga utredningar
	TED	Tenders Electronic Daily är EU:s databas där upphandlingar med ett värde över något av tröskelvärdena ska annonseras ⁴
	Tröskelvärden	Beloppsgränser som fastställs av EU kommissionen. Bestämmer om upphandlingen omfattas av EU-direktiven om offentlig upphandling eller enbart nationell lagstiftning ⁵ .

Bakgrund

Under en lång tid har det i samhället pågått ett skifte där det offentliga ansvar delvis omformulerats. Från att ett offentligt ansvar för en verksamhet i huvudsak innebar att den utfördes i egen regi av kommun, landsting eller stat. Till att ansvaret innebär att kommun, landsting eller stat ser till att verksamheten finns – dock inte nödvändigtvis i egen regi. Detta skifte har medfört att allt mer av offentlig verksamhet har avreglerats eller lagts ut på privata entreprenörer. Det innebär att offentlig upphandling blir en allt viktigare och större del av offentlig verksamhet. Uppgifter tyder på att den offentliga upphandlingen årligen omsätter 16-18 % av Sveriges bruttonationalprodukt (BNP)⁶.

⁶ Upphandlingsutredningen 2010s hemsida, www.upphandlingsutredningen.se,

Upphandlingar har också seglat upp som en stor politisk och strategisk fråga de senaste åren och har genomgått stora förändringar. Lagstiftningen har förändrats och upphandlingar har även blivit en fråga för andra politikområden, exempelvis hållbarhetsfrågor och innovationsfrågor. Ett uttryck för det ökade intresset kring upphandlingar är den mängd utredningar som är tillsatta eller publicerade sedan 2010. Ett annat är den samhällsdiskussion som pågår om vinster i välfärdsföretag liksom frånvaron av meddelarskydd i offentligt finansierad verksamhet i privat regi och i statligt ägda företag.

ST har medlemmar på såväl myndigheter som upphandlar verksamhet som på myndigheter och företag vars tjänster upphandlas. Under 2011 påbörjade ST därför ett arbete med hur ST kan få en tydligare facklig strategi och handlingsplan samt bli bättre på att påverka vid upphandlingar. Syftet är att genom att stärka det fackliga inflytandet ge det offentliga bättre möjligheter att göra den ”goda affären” så att den offentliga upphandlingen fortsatt kan erbjuda det allmänna varor och tjänster av god kvalitet till lägsta möjliga kostnad för samhället utan att bidra till social dumpning.

Den här rapporten är uppdelad i tre delar:

- STs ståndpunkter och krav om offentlig upphandling
- Praktiska råd och stöd om offentlig upphandling till förtroendevalda
- Förslag på fördjupningsmaterial

ST om offentlig upphandling

⁷ Regeringen, Mål för den offentliga upphandlingen, <http://www.regeringen.se/sb/d/15446/a/181879>, 2012-10-26 kl 15:18, samt Prop 2012/13:1 Budgetpropositionen för 2013, utgiftsområde 2, s. 41.

Regeringens målsättning⁷ om en effektiv och rättssäker offentlig upphandling som tillvaratar konkurrensen så att skattemedlen används på bästa möjliga sätt är bra. Enligt ST räcker inte detta. ST anser att det är viktigt att hushållningen med offentliga medel går hand i hand med sociala och etiska hänsyn samt en god kvalitet. Utgångspunkten ska alltid vara medborgarnas krav på öppenhet och insyn, samt att verksamheterna ska förse befolkningen med service, infrastruktur, utbildning, forskning och välfärd över hela landet, på lika villkor och med god kvalitet.

Staten som föredöme

Offentlig verksamhet som upphandlar har ett stort ansvar som uppdragsgivare till privata bolag. Hur detta ansvar utövas är en angelägenhet för hela befolkningen. I det ligger att även ta ansvar för frågor om miljö, etik, jämställdhet och mångfald.

STs grundläggande inställning är att privata bolag som stat, landsting och kommuner har ”affärer” med ska möta samma krav på öppenhet, etik, socialt ansvar, jämställdhet och mångfald som ställs på det offentliga. Därför ska upphandlande myndigheter i sina uppdragsbeskrivningar till privata företag ge samma tydliga signaler om samhällsansvar och värdegrund som ges till statligt ägda bolag.

På det statliga området tycks regeringen vara av delvis samma åsikt då regeringen i budgetpropositionen uttryckte att staten ska vara ”en attraktiv och föredömlig arbetsgivare”⁸ samt att de statligt ägda bolagen ”ska bedriva ett hållbart företagande genom ett långsiktigt och ansvarsfullt ställningstagande till mänskliga rättigheter, anställningsvillkor, miljö, antikorrruption, affärsetik, jämställdhet och mångfald”⁹.

STs slutsats är att därmed borde staten ställa samma krav på dem man har affärer med. Det kan inte vara möjligt att dessa goda föresatser ska gå omintet bara för att verksamheten inte sker i egen regi. Därmed bör staten vara ett föredöme såväl som arbetsgivare och företagsägare som i egenskap av uppdragsgivare.

Ansvarsfull upphandling

Inom offentlig upphandling används ofta begreppen sociala och miljömässiga hänsyn eller krav. ST menar att det handlar om ansvarsfull upphandling i den meningen att upphandlingen inte sker på bekostnad av anställningsvillkor, miljö eller kvalitet.

ST accepterar inte att de anställdas villkor och löner används som ett konkurrensmedel för att verksamheten ska överleva. Upphandlingar får inte vinnas på bekostnad av sämre villkor för anställda, varken i Sverige eller utomlands. Därför är det viktigt att utrymmet att ställa sociala krav i upphandling används.

Upphandlande myndigheter ska vid offentlig upphandling alltid ställa krav på att löne- och anställningsvillkor är i enlighet med de kollektivavtal som normalt tillämpas där arbetet utförs.

Ett grundläggande krav är att de arbetsrättsliga reglerna följs vid upphandling. På vissa områden behöver de reglerna skärpas, till exempel avseende arbetsmiljöhänsyn och antidiskrimineringsklausuler¹⁰.

⁸ Citat: Regeringen, Mål för statlig förvaltning, <http://www.regeringen.se/sb/d/14892/a/169118>, 2012-10-29 kl 09:54, samt Prop 2012/13:1 Budgetpropositionen för 2013, utgiftsområde 2, s. 55.

⁹ Citat: Prop 2012/13:1 Budgetpropositionen för 2013, utgiftsområde 24, s. 71, liknande skrivelser finns även i Regeringskansliet, Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2012, Finansdepartementet, 2012.

¹⁰ Se även TCO, Yttrande På jakt efter den goda affären, Y11-0107, januari 2012.

¹¹ ST, Yttrande över "På jakt efter den goda affären - analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen", Dnr 2011-12-0010, januari 2012.

ST är positivt till att antidiskrimineringsklausuler vid offentlig upphandling används som ett sätt att öka medvetenheten och efterlevnaden av diskrimineringslagstiftningen. Tillämpningsområdet för antidiskrimineringsklausuler enligt den nu gällande förordningen bör utökas till att gälla vid all offentlig upphandling¹¹.

När det gäller varuupphandling ska anbudsgivarna och deras underleverantörer förpliktas att följa ILOs åtta kärnkonventioner om förbud mot tvångsarbete, barnarbete, skydd för föreningsrätten m.m.

¹² ILO, C094 - Labour Clauses (Public Contracts) Convention, 1949.

Sverige har inte ratificerat ILO-konvention 94¹² som handlar om att ställa krav på anställningsvillkor vid offentliga upphandlingar. Regeringen har ansett att den krockar med EU-rätten på området. ST är i likhet med TCO av uppfattningen att så inte är fallet och att Sverige bör ratificera konventionen. Dessutom anser vi liksom TCO även att EU i samband med de nya upphandlingsdirektiven bör göra en tydlig markering om att ILO-konvention 94 inte krockar med EU-rätten på detta område. En uppmaning från EU till medlemsstaterna att ratificera ILO-konvention 94 skulle ytterligare öka tydligheten inom EU om att ställa sociala krav vid offentlig upphandling och därmed bidra till Europa 2020-strategin.

Kollektivavtalsmodellen

Den svenska kollektivavtalsmodellen skapar ordning och reda i arbetslivet. Det innebär att samtliga parter på arbetsmarknaden tar ansvar för och medverkar till att arbetslivet har en positiv utveckling. ST står upp för den svenska kollektivavtalsmodellen. Staten ska enligt ST anlita företag med kollektivavtal och leva upp till intentionerna i vårt centrala avtal. Staten ska vara ett föredöme som arbetsgivare och genom sitt praktiska arbete stödja regeringens uppfattning om att värna den svenska kollektivavtalsmodellen.

Därför har ST via OFR/S,P,O i avtalsförhandlingarna med Arbetsgivarverket också lyft kravet att Arbetsgivarverket tillsammans med OFR/S,P,O ska säkerställa att externa parter som bedriver statlig verksamhet har kollektivavtalsliknande villkor. Det ska uppnås genom att det fackliga inflytandet vid upphandling ökar och att de som arbetar med offentlig upphandling får rätt kompetensutveckling

Arbetsplatsinflytande

Anställda och deras företrädare hos såväl den upphandlande enheten som den enhet som upphandlas kommer alltför sällan till tals i upphandlingsförfarandet. Den verksamhetsnära kunskapen som anställda har måste i högre utsträckning tas till vara för att den offentliga upphandlingen ska kunna erbjuda det allmänna varor och tjänster av god kvalitet till lägsta möjliga kostnad för samhället. Därför ser ST gärna en fördjupad analys och konkreta förslag utifrån såväl medborgare-, användare- som arbetstagarperspektiv i de förslag som lämnas av Upphandlingsutredningen och Utredningen om genomförande av EU:s direktiv om offentlig upphandling, upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster samt tilldelning av koncessioner.

Myndighetsutövning

Enligt ST kan myndighetsutövning inte läggas ut på annan part utan ska utföras av myndigheterna själva (och av dem anställd personal)¹³. Myndighetsutövning får aldrig nedgraderas till att bara handla om att en myndighetsperson bedriver myndighetsutövning genom en namnteckning utan måste även omfatta handläggningen av ärendet. ST instämmer därmed i JOs bedömning att *"Vid bedömning av vad som utgör myndighetsutövning ska beaktas att beredning och beslut i ett ärende i princip anses utgöra oskiljaktiga delar av en och samma förvaltningsuppgifter"*¹⁴.

¹³ ST, Yttrande över "Kommissionens grönbok om offentlig upphandling", Dnr 2011-02-0054, februari 2012.

¹⁴ Citat: JO 2001/02 s 250 samt JO 2010/11 s 288.

Därutöver kan konstateras att verksamheter som är myndighetsutövning nära också kan vara olämpliga att läggas ut på annan part. Ett exempel är när delar av bemanningen i arresten upphandlats från ett privat vaktbolag. Teoretiskt går det att säga att alla uppgifter som arrestvakterna har inte är myndighetsutövning och att det skulle gå att dela uppgifterna mellan olika personer. I praktiken har det dock visat sig att det uppstår problem när en del av personalen inte får göra alla typer av arbetsuppgifter som annars ingår i arrestvaktens då delar av arbetsuppgifterna är myndighetsutövning¹⁵.

¹⁵ ST, Yttrande över "Kommissionens grönbok om offentlig upphandling", Dnr 2011-02-0054, februari 2012.

Öppenhet och meddelarskydd

Offentlig upphandling ska inte leda till att yttrandefrihet och meddelarfrihet inom den offentliga förvaltningen urholkas. Därför anser ST det viktigt att i offentlig upphandling ställa krav på en överföring av meddelar- och yttrandefriheten när verksamheten utförs av privata företag. Det är viktigt som generell princip när det handlar om offentligt finansierad verksamhet. Men det kan dessutom ha mycket positiva effekter för upphandlarens möjligheter att följa upp att kontraktsvillkoren uppfylls, framför allt avseende sociala hänsyn.

¹⁶ ST, Yttrande över "På jakt efter den goda affären - analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen", Dnr 2011-12-0010, januari 2012.

Enligt ST är det både möjligt och önskvärt att i de svenska upphandlingslagarna införa bestämmelser om krav på meddelarfrihet och yttrandefrihet i offentligt finansierad verksamhet¹⁶. Dessutom anser ST att det är viktigt vid utformningen av den framtida europeiska lagstiftningen om offentlig upphandling att den inte motverkar utan snarare understödjer denna typ av krav i upphandlingen¹⁷.

¹⁷ ST, Yttrande över "Kommissionens grönbok om offentlig upphandling", Dnr 2011-02-0054, februari 2012.

Andra frågor som rör offentlig upphandling

Upphandlingsstödet

Fackförbundet ST anser att det finns ett starkt, generellt behov av upphandlingsstödjande åtgärder. ST upplever att det finns en särskild oro och okunskap kring vilka sociala krav som en upphandlande aktör kan ställa avseende till exempel arbetsmiljö, villkor och löner. Därför välkomnade ST det breda perspektiv som Upphandlingsstödsutredningen tog på upphandlingsfrågor och att utredningen föreslog att upphandlingsstödet ska ha ett sammanhållet uppdrag som omfattar hela upphandlingskedjan, från strategiska frågor via upphandlingsförfarandet till uppföljning och utvärdering. Det är också viktigt att alla delar samlas hos ett upphandlingsstöd, att särskilja t.ex. miljö- och sociala hänsyn för att placera dem i en egen organisatorisk hemvist vore olyckligt¹⁸.

¹⁸ ST, Yttrande över "Upphandlingsstödet", Dnr 2012-06-0050, augusti 2012.

Offentlig upphandling som samhällspolitiskt styrmedel

ST anser att offentlig upphandling bör och kan användas som ett samhällspolitiskt styrmedel. Det blir extra viktigt och tydligt när myndigheter i allt större utsträckning upphandlar verksamhet som ligger mycket nära myndigheternas kärnverksamhet och myndighetsutövning. Samtidigt konstaterar ST att det verkar som att regeringens uttalade mål att använda upphandlingar som ett verktyg för att uppnå samhällspolitiska mål inte har omsatts i praktiken. För om det vore så borde det också vara naturligt att upphandlingsenheten hade en mer strategiskt och viktig roll i en myndighet. Därför måste ledningen bli mer insatt och aktiv i upphandlingsfrågor, men även att fackligt förtroendevaldas kunskap tas till vara i upphandlingsprocessen¹⁹.

¹⁹ ST, Yttrande över "På jakt efter den goda affären - analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen", Dnr 2011-12-0010, januari 2012.

Upphandlingsfunktionernas status och ställning

Upphandlingsfunktionens låga prioritet och inköparyrkets låga status medför, som Upphandlingsutredningen påpekade i sitt delbetänkande, rekryteringsproblem. ST anser att ett sätt att komma till rätta med kompetensbristen, och för att höja statusen, kan vara certifiering eller validering av anställdas kompetens, med tillkommande komplettering i form av

20 ST, Yttrande över "På jakt efter den goda affären - analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen", Dnr 2011-12-0010, januari 2012

21 ST, Yttrande över "Kommissionens grönbok om offentlig upphandling", Dnr 2011-02-0054, februari 2012.

22 ST, Yttrande över "På jakt efter den goda affären - analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen", Dnr 2011-12-0010, januari 2012.

utbildning. Anställda som jobbar med frågorna dagligdags och som kanske inte har den formella kompetensen (högskolepoäng) ska också enligt ST få sin kompetensutveckling tillgodosedd²⁰.

En certifiering eller validering, inklusive kompetensutveckling, skulle innebära en kvalitetssäkring av upphandlingsfunktionerna. Vilket i sin tur säkrar att de som upphandlar har den kompetens som behövs för att ställa rätt krav ur till exempel sociala, etiska, miljömässiga och kvalitetsmässiga aspekter, samt bedöma kvaliteten i de anbud som inkommer.

Samverkan mellan myndigheter

ST anser det viktigt att regelverket tillåter offentliga myndigheter att samverka och samarbeta för att åstadkomma maximal nytta för medborgarna. Om t.ex. myndigheternas administrativa verksamhet samlas i en myndighet (exempelvis Servicecentermyndigheten) ska inte EUs regelverk för offentlig upphandling vara ett hinder för den typen av samarbete²¹.

Uteslutning av leverantörer

ST anser att det vid offentlig upphandling ska vara möjligt att utesluta leverantörer på grund av tidigare erfarenheter av leverantören. De möjligheter som finns idag att utesluta oseriösa leverantörer är för snäva. Det skulle till exempel kunna handla om att upphandlande myndigheter kunde ta in fackliga organisationers erfarenheter avseende leverantörers lagbrott, t.ex. avseende arbetsmiljö eller annan arbetsrättslig lagstiftning. Vid tidigare erfarenheter av en leverantör ska det vara upp till leverantören att visa att tidigare missförhållanden, av vad slag de må vara, inte kommer att upprepas²².

STs krav

...på regeringen

- Att regeringen verkar för att ta fram en modell som på ett bättre sätt kan följa upp att skattebetalarnas pengar inom såväl LOU som LOV används mer effektivt än idag.
- Att meddelarskyddet, med dess efterforsknings- och repressalieförbud, ska omfatta även de som arbetar inom företag som är finansierade av allmänna medel, är hel- eller delägda av det offentliga eller har ett uppdrag av det offentliga.
- Att myndighetsutövande verksamhet alltid ska utföras av offentligt anställd personal och hela handläggningen inför ett myndighetsbeslut ska ha status som myndighetsutövning.
- Att Sverige ska ratificera ILO-konvention nr 94.

...på upphandlande verksamheter

- Att säkerställa att externa parter som driver statlig verksamhet har kollektivavtalsenliga villkor. Det ska uppnås genom att det fackliga inflytandet vid upphandling ökar och att de som arbetar med offentlig upphandling får rätt kompetensutveckling.
- Att varje verksamhet som upphandlar alltid ska, inom ramen för 10-14 & 38-39 §§ MBL eller befintligt samverkansavtal, kalla till samråd och samverka med de fackliga organisationerna inför övervägande och beslut om upphandling.
- Att verksamheter som upphandlar alltid ska betänka arbetsmiljölagens krav på systematiskt arbetsmiljöarbete vid upphandling²³. Vid upphandling av varor (t.ex. datorer, skrivare men även spårmaterial mm) ska särskilt arbetsmiljön för dem som i sitt arbete ska använda materialet betänkas, oavsett om det är den egna personalen eller annan entreprenörs personal.
- Att vid upphandling av varor ställa krav på att anbudsgivarna och deras underleverantörer åtminstone lever upp till den standard som uppställs i ILOs åtta kärnkonventioner.

²³ 2 och 3 kap AML samt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete AFS 2001:1

...på verksamheter som lämnar anbud i offentlig upphandling

24 2 och 3 kap
AML samt
Arbetsmiljöver-
kets föreskrifter
om systematiskt
arbetsmiljöarbete
AFS 2001:1

Att inför antingen att ett befintligt avtal löper ut eller att man avser att lämna ett anbud ska arbetsgivaren

- inom ramen för 11-14 & 38-39 §§ MBL eller befintlig samverkansavtal kalla till samverkan eller förhandlingar och
- genomföra en riskanalys enligt arbetsmiljölagen inför kommande förändringar ²⁴.

...på ST

- Att inom ramen för partsarbetet driva kravet att Arbetsgivarverket tillsammans med OFR/S,P,O ska säkerställa att externa parter som bedriver statlig verksamhet har kollektivavtalsliknande villkor. Det ska uppnås genom att det fackliga inflytandet vid upphandling ökar och att de som arbetar med offentlig upphandling får rätt kompetensutveckling.
- Att på avdelningsnivå arbeta med att sprida kunskapen bland förtroendevalda om grunderna och processen för offentlig upphandling.
- Att förtroendevalda på såväl upphandlande myndigheter som i verksamheter som upphandlas bidrar med den verksamhetsnära kunskap de har så att upphandlingen ger varor och tjänster av god kvalitet till lägsta möjliga kostnad utan att bidra till social dumpning.

Råd och stöd till förtroendevalda vid offentlig upphandling

Generellt sett går alla offentliga upphandlingar genom följande tre faser: planering, genomförande och uppföljning, se figur 1 här nedan.

Figur 1. Upphandlingsprocessens tre faser

Källa: Bland annat <http://www.konkurrensverket.se/Process/3917.aspx>

I detta avsnitt kommenteras delar av upphandlingsprocessen utifrån råd till förtroendevalda på myndigheter som upphandlar respektive förtroendevalda på bolag vars verksamheter upphandlas. Detta avsnitt följer i huvudsak upphandling enligt lagen om offentlig upphandling (LOU). Delar av materialet, framför allt frågor kring vad som är bra som förtroendevald att tänka på vid upphandlingar, är ändå användbart även vid upphandlingar utifrån någon av de andra upphandlingslagarna. En närmare beskrivning av upphandlingsprocessen finns i fördjupningsbilagan *ST om offentlig upphandling Del 2 - för dig som vill veta mer*.

För att kunna påverka fackligt är det A och O att vara med i ett tidigt skede och noga förberedd. Se till att få tidig information och om du som förtroendevald är osäker på vad du kan/bör/får göra – ta kontakt med nästa steg i förtroendevalda organisationen.

Att tänka på för förtroendevalda på myndigheter som upphandlar

Redan innan myndigheten fattat beslut om att en upphandling ska ske bör du som fackligt förtroendevald på myndigheten fundera på förändringsprocessen. I ett fackligt påverkansarbete är det mycket viktigt att man kommer in i processen i ett tidigt skede.

I upphandlingsarbetet finns ett antal viktiga styrdokument, till exempel upphandlingspolicy och andra dokument om affäretik, miljöfrågor och sociala frågor. Som förtroendevald bör du se över vilka av dessa dokument som finns på plats, vad de i så fall innehåller och när de ska revideras. Om dokumenten saknas kan du som förtroendevald ta upp att de borde tas fram och att det bör göras i samverkan. Om dokumenten finns bör du se till att finnas med och försöka få inflytande när de revideras.

Förfrågningsunderlaget är det dokument som styr hela upphandlingen. I förfrågningsunderlaget ställs kraven på leverantören och det som upphandlas. Underlaget är styrande för vilken leverantör som vinner upphandlingen. Krav som inte tagits upp i förfrågningsunderlaget får inte lyftas in senare under upphandlingsprocessen. Därför är det viktigt att tänka till före!

Generellt gäller att de krav som ställs vid offentlig upphandling ska ställas på ett sätt som medför icke-diskriminering, likabehandling, ömsesidigt erkännande, proportionalitet och öppenhet. Icke-diskriminering innebär att det inte är tillåtet att missgynna företag från andra EU-länder, eller ställa upp krav som kan vara diskriminerande. I enlighet med proportionalitetskravet är det inte tillåtet med för betungande krav, kraven måste stå i proportion och ha ett samband med den vara eller tjänst som upphandlas. En upphandling ska sträva efter öppenhet genom att det klart och tydligt framgår för leverantörer vilka krav som ställs.

Vilken rätt till inflytande har facket?

MBL eller befintligt samverkansavtal gäller även vid frågor om offentlig upphandling. Därför ska arbetsgivare som överväger att upphandla kalla till förhandling och samverkan med de fackliga organisationerna om upphandlingen medför viktigare förändring av verksamheten eller förändring av arbets- eller anställningsförhållande för en medlem i ST. Om inte arbetsgivaren hör av sig kan du som förtroendevald påkalla förhandling. Innan ett avtal skrivs och en leverantör tas in ska arbetsgivaren också förhandla med de fackliga organisationerna.

Se 10-14 samt 38-39 §§ MBL

Om det kan bli aktuellt med veto mot en entreprenad ska du kontakta en ombudsman på ST!

Det finns ingen särskild upphandlingsförhandlingsskyldighet utan vanliga regler i medbestämmandelagen (MBL) eller tillämpligt samverkansavtal gäller. Det gäller att komma överens parterna emellan hur arbetsgivaren involverar facket som en naturlig del i beslutsprocessen genom hela upphandlingsförfarandet. Är det en upphandling som kan leda till en ”viktigare förändring av verksamheten” eller ”förändring av arbets- eller anställningsförhållanden” för en medlem i ST gäller arbetsgivarens primärförhandlingsskyldighet.

Om upphandlingen har sådan karaktär att det inte föreligger någon primärförhandlingsskyldighet finns alltid möjlighet för ST att påkalla förhandling.

Försök att komma överens om i vilka skeden som förhandlingar ska ske, t.ex. inför beslut upphandling, vid framtagandet av förfrågningsunderlag, vid utvärderingen av anbud, inför ett tilldelningsbeslut etc. Inför att arbetsgivaren skriver avtal och tar in en leverantör ska arbetsgivaren dessutom förhandla på eget initiativ med de fackliga organisationerna enligt 38 § MBL. Om leverantören brutit mot de frivilliga utslutningsgrunderna (se nedan) men ändå inte redan blivit utsluten finns en möjlighet för STs förbundskansli att lägga veto mot entreprenaden (39 § MBL). Om en sådan fråga skulle bli aktuell ta kontakt med en ombudsman på ST.

25 18-19 §§ MBL
samt 10 kap 11-
14 §§ och 19 kap
1 & 3 §§ OSL

Vilken information har facket rätt att få?²⁵

Vid offentlig upphandling gäller en absolut upphandlingssekretess. Det innebär inte att du som facklig företrädare inte har rätt att få någon information. Däremot kan det vara så att du inte får sprida den information du får till någon annan. För att undvika tveksamheter om vad som gäller bör det inför en förhandling om upphandling klargöras varför arbetsgivaren har en skyldighet att informera dig som facklig representant och i vilka fall uppgifterna är hemliga och inte får lämnas vidare mer än till din styrelse.

Enligt 18 § MBL ska den som i en förhandling åberopar en handling hålla den tillgänglig för motparten. Dessutom ska arbetsgivaren enligt 19 § fortlöpande informera om hur verksamheten utvecklas produktionsmässigt, ekonomiskt och riktlinjerna för personalpolitiken.

Enligt 19 kap 3 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) gäller en absolut upphandlingssekretess i ett ärende som rör upphandling avseende anbud etc. tills upphandlingen avslutats. Dessutom gäller sekretess enligt 19 kap 1 § i en myndighets affärsverksamhet för uppgift om myndighetens affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas på myndighetens bekostnad om uppgiften röjs. Sekretessen enligt 19 kapitlet är dock inte ett hinder för myndigheten att fullgöra informationsskyldigheten enligt MBL, detta framgår av 10 kap 11 § OSL. Om du som fackligt förtroendevald får ta emot en uppgift enligt 10 kap 11 § OSL är det förbjudet att lämna ut uppgiften till utomstående.

Det är också möjligt att utöver den informationsskyldighet som gäller enligt MBL komma överens om att fackliga företrädare ska få mer information genom att sätta upp ett förbehåll om att uppgiften inte får spridas vidare enligt 10 kap 14 § OSL.

Vad gäller vid övergång av verksamhet? ²⁶

²⁶ 6b § LAS

Om det kan bli aktuellt med verksamhetsövergång ska du ta kontakt med en ombudsman på ST!

I vissa fall kan bestämmelserna om verksamhetsövergång bli tillämpliga vid offentlig upphandling. För det krävs att en avgränsad verksamhet som behåller sin ekonomiska identitet går över från en utförare till en annan.

Facklig samverkan

Ibland kan det vara idé att ta kontakt med den fackliga organisation som har kollektivavtal hos eventuella leverantörer. Detta för att få information om förhållandena i branschen så att ni som fackliga organisation med kollektivavtal och förhandlingsrätt inför upphandlingen kan vara aktiv och ställa krav så det blir en schysst upphandling.

Tänk på att om du kontaktar fackliga förtroendevalda på ett privat eller statligt ägt bolag så har de inte samma meddelar- och yttrandefrihet som anställda på myndigheter. Istället omfattas de av en långtgående lojalitetsplikt och av reglerna i företagshemlighetslagen. Om det uppstår frågeställningar eller problem med anledning av lojalitetsplikt eller företagshemlighetslagen, ta kontakt med ombudsman på ST.

Vilka krav kan facket ställa vid en upphandling?

Det tål att upprepas: Krav som inte tagits upp i förfrågningsunderlaget kan inte lyftas in senare under upphandlingsprocessen. Därför är det viktigt att tänka till före. Var aktiv och visa på att facket har kompetens och kunskap om verksamhetens förutsättningar. Det är viktigt för att kravställningen i förfrågningsunderlaget ska bli relevant och väl avvägt.

²⁷ Se till exempel Upphandlingsstöd, Utforma ett förfrågningsunderlag, <http://www.upphandlingsstod.se/upphandling-steg-foer-steg/foer-inkoepare/utforma-ett-foer-fragningsunderlag>, 2012-10-24 kl 14:04, eller Konkurrensverket, Offentlig upphandling – förfrågningsunderlaget, http://www.konkurrensverket.se/t/Process_____2152.aspx,

Nedan ligger fokus på sociala krav för att säkra anställningsvillkor, arbetsmiljö mm. Utöver dem finns det några övergripande frågor som du som facklig företrädare också bör fundera över inför en upphandling och framtagandet av förfrågningsunderlaget²⁷. Det handlar om:

- Vilka krav behöver ställas för att säkra kvaliteten på det som upphandlas?
- Vilka krav behöver en leverantör uppfylla för att ha tillräcklig förmåga att leverera de varor eller utföra de tjänster som upphandlingen gäller? Det kan t.ex. handla om leverantörens ekonomiska ställning och/eller tekniska och yrkesmässiga kapacitet.
- Vilka kriterier ska användas för att bedöma vilket anbud som ska antas?
- Vilka krav behöver ställas för att upphandlingen ska kunna följas upp?

Arbetsmiljökrav ²⁸

Ha arbetsmiljölagens regler om systematiskt arbetsmiljöarbete och riskanalys i åtanke inför en upphandling. Tänk även på att arbetsmiljö kan ha flera aspekter. Det kan handla om er arbetsmiljö på myndigheten men det kan också handla om arbetsmiljön för dem som ska tillverka varan eller utföra tjänsten som upphandlas. I förfrågningsunderlaget bör det ställas krav på arbetsmiljö och att de som lämnar anbud redovisar hur en god arbetsmiljö säkerställs.

En offentlig upphandling kan påverka arbetsmiljön både för dem som arbetar kvar på myndigheten och de personer som kommer att sysselsättas i den upphandlade verksamheten. Ha arbetsmiljölagens regler om systematiskt arbetsmiljöarbete och riskanalys i åtanke inför en upphandling. Det finns flera aspekter på arbetsmiljö. Beroende på vad som upphandlas, om det är varor eller tjänster, kan det påverka både den fysiska och psykosociala arbetsmiljön.

I vissa fall kan det även vara möjligt att påverka arbetsmiljö för dem som ska tillverka en vara eller leverera en tjänst genom att ställa rätt sorts krav i förfrågningsunderlaget. Fundera även över vem som har arbetsmiljöansvaret när en verksamhets upphandlats och det kan förekomma underleverantörer i flera led. I förfrågningsunderlaget bör det ställas krav på arbetsmiljö och att de som lämnar anbud redovisar hur en god arbetsmiljö säkerställs i deras verksamhet.

Kan facket ställa krav på kollektivavtalsenliga villkor?

Det är inte tillåtet att ställa krav i en upphandling på att leverantören ska vara bunden av kollektivavtal. Det kan däremot vara tillåtet att ställa krav på kollektivavtalsenliga villkor. Ett sådant villkor utformas lämpligen som ett särskilt villkor för kontraktets utförande.

Statens inköpscentrals upphandling av ett ramavtal om bemanning kan tjäna som exempel. Då ställdes krav på kollektivavtal i förfrågningsunderlaget enligt följande:

Anbudsgivaren ska till anbudet bifoga ett intyg eller likvärdigt som visar att Anbudsgivaren och dess underleverantörer uppfyller krav på kollektivavtalsliknande villkor, eller likvärdiga villkor för uthyrd personal (som innefattas av uppdraget). Och kontraktsvillkoret utformades enligt följande: Leverantören och dennes underleverantörer ska för uppdrag som innefattas av Ramavtalet uppfylla nedanstående punkter i Allmänna anställningsvillkor, Avtal för tjänstemän i dess senaste lydelse eller likvärdiga villkor, för uthyrd personal:

§ 4 Övertidskompensation

§ 6 Jourtid

§ 8 Restidsersättning

§ 11 Ledighet

§ 12 Lön

§ 13 Uppsägning

Se kapitel 35 Ramavtalsmall, punkt 35.2 Definitioner: vad gäller begreppet ambulerande tjänsteman.

Vid upphandling av varor ska krav ställas på att anbudsgivarna och deras underleverantörer åtminstone lever upp till den standard som uppställs i ILOs åtta kärnkonventioner om förbud mot bland annat tvångsarbete, barnarbete, skydd för föreningsrätten.

Meddelarfrihet yttrandefrihet för anställda i upphandlad verksamhet

För anställda i privata och statligt ägda företag gäller inte samma regler om meddelar- & yttrandefrihet som för anställda på myndigheten – även om de jobbar sida vid sida med samma saker. Därför kan det vid vissa upphandlingar vara befogat att ställa krav på allmänhetens insyn i verksamheten och de anställdas yttrandefrihet i den upphandlade verksamheten.

Om det är befogat med hänsyn till upphandlingen kan man ställa krav på öppenhet i form av allmänhetens insyn i verksamhet och de anställdas yttrandefrihet i den upphandlade verksamheten. Inspiration kan man till exempel hämta från 3 kap 19a § kommunallagen. Att ställa krav som säkrar insyn via meddelarfrihet och yttrandefrihet för anställda i upphandlad verksamhet kan också vara viktigt för uppföljningen av kontraktet.

Krav på eventuella underleverantörer

Är det aktuellt att leverantören kan komma att använda underleverantörer bör du lyfta frågan om hur man i upphandlingen försäkras om att de krav som ställs efterlevs av underleverantörerna.

Fundera på om en leverantör kommer att anlita underleverantörer. Hur säkerställs att de krav som ställs i upphandlingen även efterlevs av underleverantörerna. Är det lämpligt och möjligt att leverantören ska kunna ställas till svars för en underleverantörs agerande eller underlåtenhet.

Antidiskrimineringsklausuler²⁹

Enligt förordningen om antidiskrimineringsvillkor ska 30 utpekade myndigheter vid vissa större upphandlingar ställa villkor för att motverka diskriminering hos leverantören.

När sådana villkor ställs är det viktigt att de även följs upp. Antidiskrimineringsklausuler ska ställas som särskilda kontraktsvillkor för fullgörande av kontrakt och ska följas upp under kontraktstiden. Konkurrensverket har tillsammans med Diskrimineringsombudsmannen gett ut allmänna råd tillämpningen av förordningen³⁰.

Andra sociala hänsyn

I vissa fall kan det vara befogat och tillåtet att ställa ytterligare andra sociala krav som inte nämns i denna guide.

Goda exempel och vilka möjligheter finns hittar du till exempel i EU kommissionens guide om att ta sociala hänsyn i offentlig upphandling. Guiden ”Socialt ansvarsfull upphandling - En handledning till sociala hänsyn i offentlig upphandling”³¹ finns att ladda ner på Kommissionens hemsida.

Uteslutning av leverantörer³²

I vissa fall kan en leverantör som lämnat offert uteslutas från upphandlingen. Det görs innan de olika anbuden utvärderas. Om en fråga om veto mot en entreprenad kan bli aktuell ska du kontakta en ombudsman på ST!

Obligatoriska uteslutningsgrunder, då myndigheten måste utesluta en leverantör från upphandlingen, är om en leverantör (juridisk person eller dess företrädare) blivit dömd för allvarlig ekonomisk brottslighet och myndigheten får kännedom om detta.

²⁹ Förordning (2006:260) om antidiskrimineringsvillkor i upphandlingskontrakt.

³⁰ KKVFS 2010:2 Konkurrensverkets allmänna råd för tillämpning av förordningen (2006:260) om antidiskrimineringsvillkor i upphandlingskontrakt.

³¹ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sv&catId=89&newsId=978&furtherNews=yes>.

³² 10 kap 1-2 §§ och 15 kap 13 § LOU

Om det har angetts i förfrågningsunderlaget kan en leverantör uteslutas utifrån ett antal frivilliga uteslutningsgrunder. De frivilliga uteslutningsgrunderna är om leverantören är på obestånd eller liknande, dömd för brott i yrkesutövningen, gjort sig skyldig till ett allvarligt fel i yrkesutövningen och myndigheten kan visa detta, inte betalat skatter eller sociala avgifter eller om leverantören inte lämnat begärda uppgifter eller felaktiga uppgifter om dessa uteslutningsgrunder.

Ett sätt för myndigheten att få kännedom om dessa uppgifter kan vara att facket informerar myndigheten om förhållanden eller om företrädare för leverantören gjort sig skyldig till allvarliga fel i yrkesutövningen. I motsvarande grad som det är möjligt att använda de frivilliga uteslutningsgrunderna finns det möjlighet att lägga veta mot en entreprenad enligt 39 § MBL. Om en sådan fråga skulle bli aktuell ta kontakt med ombudsman på ST.

Utvärdering av anbud och tilldelningsbeslut

Ställ krav på att Fackförbundet ST och andra berörda fackliga organisationer ska få vara med inför tilldelningsbeslut. Visa på att facket har kompetens och kunskap om verksamhetens förutsättningar som är viktiga vid utvärderingen av anbud och inför tilldelningsbeslut.

Vid utvärderingen av anbud kan anbud som är onormalt låga i vissa fall förkastas. En förutsättning är att anbudsgivaren innan dess fått möjlighet att förklara sig³³.

³³ 12 kap 3 § samt 15 kap 17 § LOU

Utvärderingen av anbud och viktning av anbud ska baseras på de krav och den information som lämnats i förfrågningsunderlaget.

Uppföljning

Alla de krav som ställs vid en offentlig upphandling ska följas upp. Det ska även anges hur kraven kommer att följas upp under kontraktstiden. I ett fackligt perspektiv är det också viktigt att samla erfarenheter efter en upphandling för att kunna arbeta än vassare med påverkansarbetet inför kommande upphandlingar.

Det är viktigt att alla krav som ställs, följs upp och att det finns en plan för hur uppföljningen ska gå till. Krav som inte följs upp kan anses vara oproportionerliga och innebära en onödig börda för de företag som lämnar anbud. Oproportionerliga krav får enligt upphandlingslagstiftningen inte ställas. Ett exempel på krav som har ifrågasatts på grund av bristande uppföljning är antidiskrimineringsklausuler. Konkurrensverket har föreslagit att förordningen ska upphävas bland annat på grund av att i de få fall som förordningen har använts, har inte kraven följts upp på ett korrekt sätt och därmed kan de anses innebära en onödig börda för de företag som lägger anbud

Ur ett uppföljningsperspektiv kan det också vara viktigt att ställa krav på öppenhet och insyn samt meddelarfrihet och yttrandefrihet för de anställda i den upphandlande verksamheten. Sådana krav kan förbättra möjligheterna till en bra uppföljning och att myndigheten får kännedom om eventuella problem i verksamheten.

Att tänka på för förtroendevalda på bolag där verksamheten upphandlas

Som facklig företrädare inom en verksamhet som ständigt är föremål för offentlig upphandling har man både sin egna arbetsgivare att förhålla sig till och den upphandlare/beställare som ansvarar för upphandlingen.

I kontakterna med den egna arbetsgivaren

Arbetsgivarens avtal

Ha koll på de avtal som arbetsgivaren har tecknat med verksamheter som upphandlar.

Om upphandlaren har varit medveten och ställt sociala krav kan arbetsgivaren i kontraktet om upphandlingen lovat att iaktta bestämmelser om kollektivavtalsenliga villkor, arbetsmiljö, yttrandefrihet etc. Upphandlingar är också tidsbegränsade. Inför att ett kontrakt kommer att löpa ut bör du initiera diskussioner med arbetsgivaren om vad som händer sedan och om denne ska lägga nytt anbud

³⁴ 10-14 §§ MBL samt 2 och 3 kap AML

Att lägga anbud och nya avtal³⁴

Begär förhandling med arbetsgivaren inför att denne ska lägga nya anbud och kom ihåg att påtala arbetsgivarens skyldighet att göra riskanalys enligt arbetsmiljölagen.

Inför att arbetsgivaren ska lägga nya anbud begär förhandling med arbetsgivaren om inte arbetsgivaren redan själv har påkallat förhandlingar enligt primärförhandlingsskyldigheten i MBL. Försök att vara så aktiva som möjligt och glöm inte bort att påtala arbetsgivarens skyldighet att göra riskanalys enligt arbetsmiljölagen inför kommande förändringar.

Vad gäller för övergång av verksamhet³⁵

35 6b § LAS

Om det uppstår frågor om verksamhetsövergång ska du ta kontakt med en ombudsman på ST!

Om en verksamhet går över från en utförare till en annan utförare och behåller sin ekonomiska identitet kan det vara fråga om en verksamhetsövergång.

Intressebevakning vid upphandling

Lojalitetsplikt mot sin arbetsgivare³⁶

36 Tillämpligt kollektivavtal samt Lagen (1990:409) om skydd för företagshemlighets-
terntrakt.

Som anställd på ett privat eller statligt ägt bolag omfattas du av såväl lojalitetsplikt som företagshemlighetslagen, vilket du som förtroendevald behöver tänka på om du vill ta kontakt med offentliga myndigheter som ska genomföra en upphandling eller andra intressenter.

Om det uppstår frågeställningar eller problem kring dina skyldigheter i förhållande till lojalitetsplikten och/eller företagshemlighetslagen ska du kontakta en ombudsman på ST!

Om man som anställd och förtroendevald vill ta kontakt med antingen offentliga myndigheter som står i färd med att göra en upphandling eller med andra intressenter än den egna arbetsgivaren är det mycket viktigt att man iakttar sin lojalitetsplikt. Den standardformulering som finns i STs centrala avtal med Almega lyder: ”Anställningsförhållandet ska grunda sig på ömsesidig lojalitet och förtroende. Arbetstagaren ska ta tillvara och främja arbetsgivarens intressen samt iaktta diskretion såväl inåt som utåt i företagets angelägenheter”.

Dessutom gäller Företagshemlighetslagen, som privatanställd får man inte lämna ut uppgifter om arbetsgivarens ekonomiska förhållanden som denne vill hålla hemliga. Om man röjer sådan hemlig information och det medför skada för arbetsgivaren kan man bli skadeståndsskyldig.

Omvärldsbevakning

Omvärldsbevakning är ett område där ni kan samarbeta inom avdelningen eller branschen. Det handlar t.ex. om att ha koll på när och var olika betydelsefulla upphandlingar kommer att ske och att ha ett gemensamt förhållningssätt för hur ni ska agera vid offentliga upphandlingar.

Det tål att upprepas: Om det uppstår frågeställningar eller problem kring dina skyldigheter i förhållande till lojalitetsplikten och/eller företagshemlighetslagen ska du kontakta en ombudsman på ST!

Ta inför upphandlingar kontakt med de som upphandlande enheter/beställare och tänkbara anbudsgivare. Observera dock att ni som förtroendevalda har en lojalitetsplikt mot er egen arbetsgivare. Syftet med att ta kontakt med beställare och tänkbara leverantörer är för att informera om våra kollektivavtal i branschen och arbetsmiljöfrågor.

I upphandlingsförfarandet gör beställare egna omvärldsanalyser och kan till och med bjuda in till träffar inför upphandlingar, försök om möjligt komma in redan i dessa sammanhang.

Facklig samverkan

Ibland kan det vara idé att ta kontakt med den fackliga organisation som har kollektivavtal hos beställaren. Visa att ST kan bistå med information om förhållandena i branschen så att den fackliga organisation som har kollektivavtal och förhandlingsrätt inför upphandlingen kan vara aktiv och ställa krav så det blir en schysst upphandling.

Sekretess³⁷

³⁷ 10 kap 4 § och
19 kap OSL.

Huvudregeln är att handlingar hos kommuner, staten och landsting är offentliga men sedan finns det undantag som omfattas av sekretess. Vid offentlig upphandling gäller upphandlingssekretess, dvs handlingar avseende anbud mm är hemliga tills upphandlingen är avslutad. I vissa fall kan man ändå få ut en uppgift eller en handling. Sekretessbeslut går alltid att överklaga. Om ni vill ha hjälp för att ni inte får ut en handling eller hjälp med att överklaga ett sekretessbeslut – kontakta en ombudsman på ST.

Huvudregeln är att alla handlingar hos kommuner, staten och landsting är allmänna offentliga handlingar. Genom lag kan den grundlagsskyddade principen om handlingsoffentlighet frångås. De vanligaste sekretessbestämmelserna finns i offentlighets- och sekretesslagen. Vid varje förfrågan om att få ut en allmän handling ska en sekretessprövning göras. Om handlingen inte lämnas ut har man rätt till att få ett skriftligt motiverat beslut med en hänvisning om hur man överklagar sekretessbeslutet.

När det gäller offentlig upphandling finns en särskild sekretessbestämmelse i 19 kap 3 § OSL som innebär att i ärenden som rör upphandling är alla handlingar avseende anbud etc. hemliga tills upphandlingen avslutats. Dessutom gäller sekretess enligt 19 kap 1 § i en myndighets affärsverksamhet för uppgift om myndighetens affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas på myndighetens bekostnad om uppgiften röjs. I vissa fall kan man ändå få ut en uppgift eller handling med ett förbehåll, 10 kap 4 § OSL. Detta innebär att om man kan undanröja risken för skada genom att uppställa ett förbehåll om hur uppgiften får hanteras så kan uppgiften lämnas ut trots sekretessbestämmelsen.

Förslag för fördjupning

Ahlberg K och Bruun N, *Upphandling och arbete i EU*, Sieps, 2010:3, April 2010

Boivie, P E, *Klimatsmarta arbetsplatser*, ST Förlag, 2008

Europeiska kommissionen, *Socialt ansvarsfull upphandling - En handledning till sociala hänsyn i offentlig upphandling*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sv&catId=89&newsId=978&furtherNews=yes>.

Fackförbundet ST, *Offentlig upphandling Del 2 – för dig som vill veta mer*, ST Förlag, art.nr 6027B, 2013.

Fackförbundet ST, *Myndighetsövning på entreprenad*, ST Förlag, art.nr 6021, 2012.

Fackförbundet ST, *ST om arbetsmarknadspolitik*, ST Förlag, art.nr 6026, 2012.

Fackförbundet ST, *Yttrande över ”På jakt efter den goda affären - analys och erfarenheter av den offentliga upphandlingen”*, Dnr 2011-12-0010, 2012.

Fackförbundet ST, *Yttrande över ”Kommissionens grönbok om offentlig upphandling”*, Dnr 2011-02-0054, 2011.

Fackförbundet ST, *Yttrande över ”Upphandlingsstödet framtid”*, Dnr 2012-06-0050, 2012.

Kammarkollegiet, *Upphandlingsstöd – grunderna i offentlig upphandling*, <http://www.upphandlingsstod.se/om-offentlig-upphandling/grunderna-i-offentlig-upphandling>.

Kammarkollegiet, *Upphandlingsstöd – Upphandling steg för steg för inköpare*, <http://www.upphandlingsstod.se/upphandling-steg-f-r-steg/f-r-ink-pare>.

Kammarkollegiet, *Upphandlingsstöd – Upphandling steg för steg för leverantörer*, <http://www.upphandlingsstod.se/foer-leverantoerer>.

KKVFS 2010:2 *Konkurrensverkets allmänna råd för tillämpning av förordningen (2006:260) om antidiskrimineringsvillkor i upphandlingskontrakt*

Konkurrensverket, *Om offentlig upphandling*, http://www.konkurrensverket.se/t/SectionStartPage_____6244.aspx

LO-förbunden Byggnads, Elektrikerförbundet, Fastighetsanställda, Målareförbundet, Transport, Kommunal och SEKO, *Vita jobb verktyget för offentlig upphandling med justa sociala villkor och regler mot svartarbete*, www.avtalsinformation.nu.

Offentliganställdas förhandlingsråd OFR, *Systematiskt arbetsmiljöarbete – gör så här!*, 2010.

TCO, *Rätten att slå larm En handbok om yttrandefriheten på jobbet – råd för whistleblowers*, TCO, art.nr 03043, ISBN 91 862 5, oktober 2011.

EGNA ANTECKNINGAR

EGNA ANTECKNINGAR

Fackförbundet ST

Box 5308, 102 47 Stockholm

Besök: Sturegatan 15

Telefon: 0771-555 444 Fax: 08-24 29 24 ST Direkt: 0771-555 444

E-post: st@st.org Webbplats: www.st.org